

Conținutul

1. Scopul proiectului

2. Scopul proiectului

3. Scopul proiectului

4. Scopul proiectului

5. Scopul proiectului

6. Scopul proiectului

7. Scopul proiectului

8. Scopul proiectului

9. Scopul proiectului

10. Scopul proiectului

11. Scopul proiectului

12. Scopul proiectului

13. Scopul proiectului

14. Scopul proiectului

15. Scopul proiectului

16. Scopul proiectului

17. Scopul proiectului

18. Scopul proiectului

19. Scopul proiectului

20. Scopul proiectului

21. Scopul proiectului

22. Scopul proiectului

23. Scopul proiectului

24. Scopul proiectului

25. Scopul proiectului

26. Scopul proiectului

27. Scopul proiectului

28. Scopul proiectului

29. Scopul proiectului

30. Scopul proiectului

mahiyyətini, insanların həyat tərzinin ekoloji şəraitlə bağlı dəyişməsinə, ətraf mühitin vəziyyətinə təsir göstərən amilləri və ekoloji tarazlığın pozulma səbəblərini təhlil edir.

Fənnin tədrisinin əsas məqsədi əhali artımı ilə bağlı yaranan sosial və ekoloji problemlərin mahiyyətini açıqlamaq, onların təbiətə və cəmiyyətə təsirini izah etməkdir. Bununla yanaşı, mövcud problemlərin sosial-ekoloji nəticələrinin qiymətləndirilməsi, həmin problemlərin aradan qaldırılması yollarının və idarəetmə üsullarının öyrənilməsi də fənnin mühüm vəzifələrindəndir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər:

Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri smestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91-100 bal	əla	A
81-90 bal	çox yaxşı	B
71-80 bal	yaxşı	C
61-70 bal	kafi	D
51-60 bal	qənaətbəxş	E
51-baldan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

X. Təqvim planı: Muhazirə 45 saat.

№	Keçirilən <u>mühazirə</u> , seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh.	sem.	müh.	sem.
1	2	3	4	5	6
1.	Mövzu 1: Giriş. Əhəlinin təkrar artımı və cins-yaş strukturu. Plan: 1. Əhəlini öyrənən elm sahələri və onların qarşılıqlı əlaqəsi. 2. Dünya əhəlisinin say dinamikası. 3. Əhəlinin təkrar istehsalı və onun qanunauyğunluqları.	2			

	4. Demografik siyasət anlayışı, onun regional xüsusiyyətləri. 5. Əhalinin cins-yaş strukturu və coğrafi fərqləri. Mənbə [1,2,3,7,9,10]				
2.	Mövzu 2: Əhali sıxlığı və dünya əhalisinin yerləşməsi. Plan: 1. Əhalinin sıxlığı və onun göstəriciləri. 2. Əhali sıxlığına təsir göstərən amillər. 3. Dünya əhalisinin regionlar üzrə yerləşməsi. 4. Əhali sıxlığının təsərrüfat tipləri ilə qarşılıqlı əlaqəsi. Mənbə [1,2,3,6,7,8,9]	2			
3.	Mövzu 3: İrəq anlayışı, onların təsnifatı və coğrafiyası. Plan: 1. İrəq anlayışı və irqi fərqlər. 2. İrqlərin formalaşmasında təbii şəraitin rolu və irqlərin yayılma coğrafiyası. 3. Dünya əhalisinin irq tərkibi və təsnifatı. 4. "Rasizm" anlayışı və onun mənfi cəhətləri. Mənbə [1,2,3,5,7,8,10]	2			
4.	Mövzu 4: Dünya əhalisinin etnik və dil tərkibi. Plan: 1. Etnos və etnogenez anlayışları. 2. Etnosların inkişafı haqqında nəzəriyyələr. 3. Xalqların təsnifatının prinsipləri. 4. Dil ailələri və qrupları. 5. Dünyanın etnik münaqişə zonaları. Mənbə [1,2,3,4,5,7,10]	2			
5.	Mövzu 5: Dünya dinlərinin coğrafiyası. Plan: 1. Din və onun yaranması. 2. Dünyəvi, məhəlli və qəbilə dinlərinin coğrafiyası . 3. İslam dininin mahiyyəti və coğrafiyası. 4. Dinin cəmiyyətdə rolu. Mənbə [1,2,3,4,7,8,9,10]	2			
6.	Mövzu 6: Əmək ehtiyatları və əhalinin məşğulluğu. Plan: 1. Əmək ehtiyatları anlayışı. 2. Məşğulluq və məşğul əhali. 3. Təsərrüfat sahələri üzrə əmək ehtiyatlarından istifadənin xüsusiyyətləri. 4. Beynəlxalq əmək bazarı. 5. İşsizlik və onun aradan qaldırılması. Mənbə [1,2,3,7,8, 9,10]	2			
7.	Mövzu 7: Əhali miqrasiyası və onun növləri. Plan: 1. Miqrasiya anlayışı, növləri və formaları. 2. Beynəlxalq miqrasiyanın əsas mərhələləri və istiqamətləri. 3. Azərbaycanda əhalinin miqrasiyası. 4. Dünyada məcburi miqrasiyalar. Mənbə [1,2,3,5,7,8,9,10]	2			
8.	Mövzu 8: Məskunlaşma, onun forma və xüsusiyyətləri. Plan: 1. Məskunlaşma anlayışı və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti.	2			

	2. Yaşayış məntəqələrinin ərazi sistemləri, əsas tipləri və formaları. 3. Yaşayış məntəqələrinin şəhərlərə və kəndlərə aid edilməsi qaydaları. 4. Kənd yaşayış məskənlərinin coğrafiyası. Mənbə [1,2,3,5,7,8,9,10]				
9.	Mövzu 9: Şəhər yaşayış məskənlərinin coğrafiyası. Plan: 1. Şəhər məskunlaşmasının xüsusiyyətləri. 2. Şəhərlərin iqtisadi-coğrafi mövqeyi. 3. Şəhər yaşayış məskənlərinin təsnifatı və tipologiyası. Mənbə [1,2,3,4,6,7,8,10]	2			
10.	Mövzu 10: Urbanizasiya prosesləri və onun formaları. Plan: 1. Urbanizasiyanın mahiyyəti. 2. Şəhər aqlomerasiyaları və meqalopolislər. 3. Urbanizasiyanın inkişaf problemləri. Mənbə [1,2,3,4,7,8,9,10]	2			
11.	Mövzu 11: Dünyada əhali artımı problemi. Urbanizasiyanın ekoloji aspektləri. Plan: 1. Əhali artımı və demoqrafik problemlər. 2. Əhalinin eksponensial sürətlə artımı. 3. Urbanizasiyanın ekoloji aspektləri. 4. Azərbaycan Respublikasında urbanizasiyanın vəziyyəti. Mənbə [1,2,3,6,7,9,10]	2			
12.	Mövzu 12: Sosial ekologiya, onun predmeti, üsulları, prinsipləri, qanunları və inkişaf tarixi. Plan: 1. Sosial ekologiyanın predmeti, məqsədi və vəzifələri. 2. Sosial ekologiyanın üsulları. 3. Sosial ekologiyanın prinsipləri və qanunları. 4. Sosial ekologiyanın inkişaf tarixi. Mənbə [4,5,6,8,9,11,12]	2			
13.	Mövzu 13: Sosial ekologiyanın fəlsəfi aspektləri. Plan: 1. Elmi idrakın mahiyyəti və funksiyaları. 2. Elmi biliyin meyarı və inkişaf prinsipləri. 3. Antropologiya və onun fəlsəfi problemləri. 4. İnsan ontogenezinə bioloji və sosial amillərin nisbəti. 5. İnsan: fərd və şəxsiyyət. Mənbə [4,5,6,8,9,11,12]	2			
14.	Mövzu 14: Sosial-ekoloji qarşılıqlı təsirlər və onların subyektləri. Plan: 1. İnsan və cəmiyyət sosial-ekoloji qarşılıqlı təsirlərin subyekt kimi. 2. Təbii mühitin antropogen çirklənməsi: miqyası və fəsadları. 3. Sosial ekologiyada ətraf mühit sisteminin ekoloji amilləri (faktorları). 4. Təbii sərvətlər və faydalı qazıntıların insan cəmiyyətinin sosial-iqtisadi inkişafında rolu.	2			

	5. Bioloji müxtəlifliyin insan cəmiyyətinin sosial-ekoloji inkişafında rolu. Mənbə [2,4,5,6,8,9,10,11]				
15.	Mövzu 15: İnsan-təbiət münasibətlərinə və sosial-ekoloji problemlərin həllinə sistemli və sinergetik yanaşma. Plan: 1. Sistemli yanaşma: mahiyyəti və qnoseoloji aspektləri. 2. Ekologiyada sistemli təhlilin əsas prinsipləri. 3. İnsan və ətraf mühit sistemi müasir sosial-ekoloji yanaşma kontekstində. 4. Sinergetika və ya insanın təbiətlə yeni dialoqu. 5. Biosferdə özünü təşkil etmə prosesləri. Mənbə [4,5,6,8,9,10,12]	2			
16.	Mövzu 16: Həyat şəraitinin (mühitin) ekologiyası. Plan: 1. Sosial-məişət şəraiti (mühiti). 2. Sosial ekologiyanın sağlamlıq mühiti və onun əsas aspektləri. 3. Həyat mühitinin ekologiyası tullantılar problemi kontekstində. Mənbə [4,5,6,8,9,11,12]	2			
17.	Mövzu 17: Təbii və sosial mühitdə insan əxlaqı. Plan: 1. İnsanın təbii və sosial mühitə adaptasiyası. 2. Təbii və sosial mühitdə əxlaq müxtəlifliyi. 3. Böhran və ekstremal situasiyalarda insan əxlaqı. 4. Ekoloji mühit insan əxlaqı və sağlamlığı kontekstində. 5. Ekoloji əxlaq və etika. Mənbə [4,5,6,8,9,10,12]	2			
18.	Mövzu 18: Sosial ekologiya müasir anti-sivilizasiya və anti-qlobalizasiya təhlükə mənbələri kontekstində. Plan: 1. Ekoloji vandalizm təbiətin normal ahəngini pozan ən başlıca antropogen faktor kimi. 2. Terrorizm, təxribatçılıq və soyqırım anti-sosial ekoloji aksiyalar kimi. 3. Sosial ekologiyanın sosio-neqativ faktorları. 4. Məişət zorakırlığı və onunla mübarizə. 5. İnsan alveri və onunla mübarizə. 6. Alkoqolozim, narkomaniya, toksikomaniya və siqaret antisosial ekoloji faktorlar kimi. Mənbə [4,5,6,8,9,11,12]	2			
19.	Mövzu 19: Ekoloji psixologiya və pedaqogikanın elementləri. Plan: 1. Ekoloji psixologiyanın elementləri. 2. Ekoloji şəüur. 3. Ekoloji pedaqogikanın elementləri. 4. Ekoloji mədəniyyətin formalaşma problemi. 5. Ekoloji təhsil, tərbiyə və maarifləndirmə ekoloji sivilizasiyanı formalaşdıran aparıcı prioritet amil kimi. 6. Təhsilin ekolojiyə təşkilatlandırılması (ekologiyalaşdırılması). Mənbə [4,5,6,8,9,10,11]	2			

20.	Mövzu 20: Sosial ekologiyanın Davamlı İnsan İnkişafı kontekstində təhlükəsizlik aspektləri. Plan: 1. Milli təhlükəsizlik kontekstində sosial-iqtisadi təhlükəsizlik. 2. Ərzaq təhlükəsizliyi, onu şərtləndirən faktorlar və global aspektlər. 3. Nəqliyyat təhlükəsizliyi. 4. Ekoloji təhlükəsizlik (ET). 5. İnformasiya təhlükəsizliyi. 6. Enerji təhlükəsizliyi. 7. Əmək təhlükəsizliyi, ümumi və hüquqi aspektlər. Mənbə [4,5,6,8,9,11,12]	2			
21.	Mövzu 21: Ekoloji bumeranq: törətdiyi sosial-ekoloji problemlər, fəsadlar və çıxış yolları. Plan: 1. Ekoloji bumeranq anlayışı. 2. Ekoloji bumeranqın atmosfərə təsiri, etiologiyası, neqativ fəsadları və mübarizə tədbirləri. 3. Parnik (istilik) effekti və iqlim dəyişmələrinin etiologiyası (baş vermə səbəbləri) və Yer kürəsinə təsiri. 4. Turşulu yağışlar: etiologiyası, fəsadları və mübarizə tədbirləri. 5. Ozon dairəsinin (ekranının) əmələ gəlməsi, etiologiyası, fəsadları və mübarizə tədbirləri. 6. Səs və vibrasiyanın insan sağlamlığına təsiri və onlarla mübarizə. Mənbə [4,5,6,8,9,10,12]	2			
22.	Mövzu 22: Ekoloji bumeranq: törətdiyi sosial-ekoloji problemlər, fəsadlar və çıxış yolları. Plan: 1. Ekoloji bumeranqın hidrosferə təsiri, etiologiyası, neqativ fəsadları və mübarizə tədbirləri. 2. Ekoloji bumeranqın litosferin çirklənməsinə təsiri, etiologiyası, neqativ fəsadları və mübarizə tədbirləri. 3. Torpaqların çirklənməsi ilə mübarizə. 4. Ətraf mühit və kosmonavtika. Mənbə [4,5,6,8,9,10,11]	2			
23.	Mövzu 23: Təbiəti mühafizənin və ətraf mühitin keyfiyyətinin idarə olunması. Plan: 1. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasəti, onun prioritet istiqamətləri və prinsipləri. 2. Ekoloji idarəetmə orqanları. 3. Təbii ətraf mühitin keyfiyyətinə nəzarət və idarəetmə üsulları. 4. Əhəlinin sağlamlığı üçün riskin qiymətləndirilməsi. 5. Sosial ekologiyanın proqnozlaşdırma və modeləşdirmə aspektləri. Mənbə [4,5,6,8,9,10]	1			
Cəmi:		45			

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Tələblər:

Kursu mənimsəyən tələbələr:

- Əhalinin yaş, cins, milli və sosial tərkibini təhlil etməyi bacarmalıdırlar;
- Əhalinin yerləşmə xüsusiyyətlərini, məskunlaşma proseslərini və onların ekoloji nəticələrini izah etməlidirlər;
- Demografik proseslərin sosial və ekoloji təsirlərini qiymətləndirməlidirlər;
- İnsan-təbii mühit və cəmiyyət-təbiət münasibətlərinin qarşılıqlı təsir mexanizmlərini anlamaq bacarığı qazanmalıdırlar;
- Əhali artımının ekosistemlərdə yaratdığı təbii və antropogen dəyişiklikləri izah etməlidirlər;
- Təbiəti mühafizə tədbirlərinin sosial-ekoloji əhəmiyyətini dərk etməlidirlər;
- Urbanizasiya, energetika, ərzaq təminatı, kənd təsərrüfatı və əhalinin sağlamlığı ilə bağlı qlobal sosial problemlərin ekoloji aspektlərini şərh etməlidirlər;
- Sosial ekologiyanın proqnozlaşdırma və modelləşdirmə imkanlarını öyrənib tətbiq etməyə hazır olmalıdırlar.

Tapşırıqlar:

- Əhalinin yaş, cins və milli tərkibi üzrə statistik məlumatların toplanması və təhlil olunması;
- Əhalinin məşğulluq və məskunlaşma göstəricilərinin ekoloji təsirlərini araşdırmaq;
- Müxtəlif regionlarda əhali artımının ekosistemlərdə yaratdığı dəyişiklikləri müqayisəli təhlil etmək;
- Antropogen təsirlərin ekoloji tarazlığa gətirdiyi nəticələri öyrənmək və hesabat hazırlamaq;
- Urbanizasiya, energetika və ərzaq təhlükəsizliyi kimi sosial problemlərin ekoloji aspektlərini təqdim etmək;
- Əhalinin sağlamlığı və həyat tərzilə ətraf mühit amilləri arasındakı əlaqələri müəyyənləşdirmək;
- Sosial-ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün tədbirlər və idarəetmə üsulları üzrə təkliflər işləyib hazırlamaq;
- Sosial ekologiyada proqnozlaşdırma və modelləşdirmə üsullarından istifadə etməklə praktik təhlil aparmaq.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

Əhali və sosial ekologiya fənni üzrə təlim nəticələri aşağıdakılardır:

FTN1. Əhali artımı qanunauyğunluqlarını, demografik göstəriciləri və onların sosial-ekoloji nəticələrini izah edə biləcək;

FTN2. Əhalinin yaş, cins, milli və sosial tərkibini təhlil edərək sosial-ekoloji problemlərlə əlaqələndirəcək;

FTN3. Cəmiyyətlə təbiət arasındakı qarşılıqlı münasibətləri şərh edəcək və onların ekoloji tarazlığa təsirini qiymətləndirəcək;

FTN4. Urbanizasiya, energetika, ərzaq təhlükəsizliyi və sağlamlıq kimi qlobal problemlərin ekoloji aspektlərini dəyərləndirəcək;

FTN5. Ekosistemlərin təbii və antropogen dinamikasını təhlil edərək təbiəti mühafizə tədbirlərinin zəruriliyini əsaslandırma biləcək;

FTN6. Sosial ekologiyanın proqnozlaşdırma və modelləşdirmə üsullarından istifadə etməklə əhali və ekoloji proseslərə dair elmi nəticələr çıxara biləcək.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kollektivium sualları:

I Kollektivium sualları:

1. Əhalini öyrənən elm sahələri və onların qarşılıqlı əlaqəsi.
2. Əhalinin təkrar istehsalı və onun qanunauyğunluqları.
3. Demografik siyasət anlayışı, onun regional xüsusiyyətləri.

4. Əhalinin cins-yaş strukturu və coğrafi fərqləri.
5. Əhalinin sıxlığı və onun göstəriciləri.
6. Dünya əhalisinin irq tərkibi və təsnifatı.
7. Dünya əhalisinin etnik və dil tərkibi.
8. Xalqların təsnifatının prinsipləri.
9. Dünya dinlərinin coğrafiyası.
10. İslam dininin mahiyyəti və coğrafiyası.
11. Əmək ehtiyatları və əhalinin məşgulluğu.
12. Əhali miqrasiyası və onun növləri.
13. Məskunlaşma, onun forma və xüsusiyyətləri.
14. Kənd yaşayış məskənlərinin coğrafiyası.
15. Şəhər yaşayış məskənlərinin təsnifatı və tipologiyası.

II Kollektiv sualları:

1. Urbanizasiya prosesləri və onun formaları.
2. Şəhər aqlomerasiyaları və meqalopolislər.
3. Əhali artımı və demoqrafik problemlər.
4. Sosial ekologiyanın predmeti, məqsədi və vəzifələri.
5. Sosial ekologiyanın fəlsəfi aspektləri.
6. İnsan və cəmiyyət sosial-ekoloji qarşılıqlı təsirlərin subyekti kimi.
7. Təbii mühitin antropogen çirklənməsi: miqyası və fəsadları.
8. Sosial ekologiyada ətraf mühit sisteminin ekoloji amilləri (faktorları).
9. Təbii sərvətlər və faydalı qazıntıların insan cəmiyyətinin sosial-iqtisadi inkişafında rolu.
10. Bioloji müxtəlifliyin insan cəmiyyətinin sosial-ekoloji inkişafında rolu.
11. Ekologiyada sistemli təhlilin əsas prinsipləri.
12. Sinergetika və ya insanın təbiətlə yeni dialoqu.
13. Həyat şəraitinin (mühitinin) ekologiyası.
14. Sosial ekologiyanın sağlamlıq mühiti və onun əsas aspektləri.
15. Həyat mühitinin ekologiyası tullantılar problemi kontekstində.

XV. Fənn üzrə imtahan sualları:

1. Əhalini öyrənən elm sahələri və onların qarşılıqlı əlaqəsi.
2. Əhalinin təkrar istehsalı və onun qanunauyğunluqları.
3. Demoqrafik siyasət anlayışı, onun regional xüsusiyyətləri.
4. Əhalinin cins-yaş strukturu və coğrafi fərqləri.
5. Əhalinin sıxlığı və onun göstəriciləri.
6. Dünya əhalisinin irq tərkibi və təsnifatı.
7. Dünya əhalisinin etnik və dil tərkibi.
8. Etnosların inkişafı haqqında nəzəriyyələr.
9. Xalqların təsnifatının prinsipləri.
10. Dil ailələri və qrupları.
11. Dünya dinlərinin coğrafiyası.
12. İslam dininin mahiyyəti və coğrafiyası.
13. Əmək ehtiyatları və əhalinin məşgulluğu.
14. İşsizlik və onun aradan qaldırılması.
15. Miqrasiya anlayışı, növləri və formaları.
16. Beynəlxalq miqrasiyanın əsas mərhələləri və istiqamətləri.
17. Azərbaycanda əhalinin miqrasiyası.
18. Məskunlaşma, onun forma və xüsusiyyətləri.
19. Yaşayış məntəqələrinin ərazi sistemləri, əsas tipləri və formaları.
20. Kənd yaşayış məskənlərinin coğrafiyası.
21. Şəhər yaşayış məskənlərinin təsnifatı və tipologiyası.

22. Şəhər aqlomerasiyaları və meqalopolislər.
23. Urbanizasiya prosesləri və onun formaları.
24. Əhali artımı və demoqrafik problemlər.
25. Urbanizasiyanın ekoloji aspektləri.
26. Azərbaycan Respublikasında urbanizasiyanın vəziyyəti.
27. Sosial ekologiyanın predmeti, məqsədi və vəzifələri.
28. Sosial ekologiyanın fəlsəfi aspektləri.
29. İnsan ontogenezində bioloji və sosial amillərin nisbəti.
30. İnsan və cəmiyyət sosial-ekoloji qarşılıqlı təsirlərin subyekti kimi.
31. Sosial ekologiyada ətraf mühit sisteminin ekoloji amilləri (faktorları).
32. Təbii sərvətlər və faydalı qazıntıların insan cəmiyyətinin sosial-iqtisadi inkişafında rolu.
33. Təbii mühitin antropogen çirklənməsi: miqyası və fəsadları.
34. Bioloji müxtəlifliyin insan cəmiyyətinin sosial-ekoloji inkişafında rolu.
35. Ekologiyada sistemli təhlilin əsas prinsipləri.
36. İnsan və ətraf mühit sistemi müasir sosial-ekoloji yanaşma kontekstində.
37. Sinergetika və ya insanın təbiətlə yeni dialoqu.
38. Həyat şəraitinin (mühitinin) ekologiyası.
39. Sosial ekologiyanın sağlamlıq mühiti və onun əsas aspektləri.
40. Həyat mühitinin ekologiyası tullantılar problemi kontekstində.
41. Ekoloji vandalizm təbiətin normal ahəngini pozan ən başlıca antropogen faktor kimi.
42. Terrorizm, təxribatçılıq və soyqırım anti-sosial ekoloji aksiyalar kimi.
43. Sosial ekologiyanın sosio-neqativ faktorları.
44. Alkoqolizm, narkomaniya, toksikomaniya və siqaret antisosial ekoloji faktorlar kimi.
45. Ekoloji mədəniyyətin formalaşma problemi.
46. Ekoloji təhsil, tərbiyə və maarifləndirmə ekoloji sivilizasiyanı formalaşdıran aparıcı prioritet amil kimi.
47. Təhsilin ekolojiləşdirilməsi (ekologiyalaşdırılması).
48. Sosial ekologiyanın Davamlı İnsan İnkişafı kontekstində təhlükəsizlik aspektləri.
49. Ərzaq təhlükəsizliyi, onu şərtləndirən faktorlar və qlobal aspektlər.
50. Ekoloji təhlükəsizlik (ET).
51. Ekoloji bumeranqın atmosfərə təsiri, etiologiyası, neqativ fəsadları və mübarizə tədbirləri.
52. Ekoloji bumeranqın hidrosfərə təsiri, etiologiyası, neqativ fəsadları və mübarizə tədbirləri.
53. Ekoloji bumeranqın litosferin çirklənməsinə təsiri, etiologiyası, neqativ fəsadları və mübarizə tədbirləri.
54. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasəti, onun prioritet istiqamətləri və prinsipləri.
55. Əhəlinin sağlamlığı üçün riskin qiymətləndirilməsi.

AMTMEF-B02 - "Seçmə fənn (Əhali və sosial ekologiya)" fənninin sillabusu 050504 "Ekologiya" ixtisası (proqramları üzə) tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Sillabus "Fizika, kimya və biologiya" kafedrasının 10 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (protokol № 01).

Fənn müəllimi:

biol.f.d., dos. Q.Ağayev.

Kafedra müdiri v.i.e.:

riy.f.d., dos. N.Paşayev.